

УДК 338.486:332.142.2

ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ У КОНТЕКСТІ ЗМІН ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Дехтяр Надія Анатоліївна, к.е.н., доцент; доцент кафедри туризму ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Анотація: надано оцінку ефективності діяльності підприємств сфери туризму України, визначено напрями удосконалення методологічного підходу до розробки та впровадження цільових програм підтримки туристичної галузі, запропоновано комплекс рекомендацій з метою посилення системи регулювання розвитку туризму на регіональному рівні.

Ключові слова – глобальні виклики, конкурентоспроможність національної економіки, регіональне управління, туристична галузь України.

Планування діяльності будь-якої галузі національної економіки повинне здійснюватися на основі можливостей як внутрішнього потенціалу країни, так і умов зовнішнього середовища, яким виступає міжнародний та макрорегіональні ринки.

Дослідженнями стану та перспектив функціонування світового туристичного ринку займалися багато вчених, серед яких Ф. Діманш [1], В.М. Зайцева [2], О.М. Корнієнко [2, 3], К. Купер [4], І. Райзінгер [1], Д. Рід [5], В.О. Ткач [3], К.М. Хол [4], В. Хезбан [6], О.М. Чумаков [7] та ін., проте, мало уваги приділяється аналізу взаємозв'язку між змінами парадигмального сприйняття глобальних економічних процесів та формуванням сфери послуг.

Незважаючи на широкий спектр досліджень, що проводяться за напрямками регулювання державної та регіональної політики, управління туристичною галуззю, відсутній комплексний підхід до оцінки впливу діяльності сфери туризму на соціально-економічні системи та не забезпечується відстеження матеріальних і фінансових потоків у ході реалізації зовнішньоекономічної діяльності учасниками туристичного ринку. Відсутність дієвої системи обліку та координації потоків

міжобласних балансів у сфері бюджетних трансфертів та господарських операцій дає неповну інформацію про стан розвитку регіональних систем та їх окремих секторів, особливо тих, які для даного регіону є нетрадиційними. Необ'єктивно занижується потенціал туристичної галузі промислових регіонів, яка тим не менш здатна сприяти вирішенню соціальних проблем депресивних територій.

Державне управління туристичною галуззю в Україні відзначається сьогодні певною обмеженістю, яка полягає у використанні рекреаційного потенціалу лише традиційних туристичних центрів, що сповільнює реалізацію багатьох цільових програм із розвитку перспективних територій. Пріоритетність галузі для економіки регіону має визначатися не лише наявними на даний час ресурсами, а й особливостями функціонування соціально-економічних систем, що у подальшому сприятиме підвищенню доходності місцевих бюджетів. Таким чином, тема дослідження є актуальною.

На формування туристичних потоків України, як міжнародних, так і на внутрішньому ринку, мають безпосередній вплив світові тенденції розвитку галузі, які, у свою чергу, зумовлюються чинниками функціонування прийнятої більшістю держав парадигми економічної системи. На даний час такою є система розширеного відтворення, яка вимагає постійного пошуку нових ринків, часом провокуючи геополітичну нестабільність у сфері міжнародних економічних відносин. Отже, у процесі дослідження ефективності туристичної діяльності в Україні необхідно враховувати такі положення:

неефективність розподілу накопичених надлишкових ресурсів у масштабах як світової економіки, так і національного господарства, орієнтація найприбутковіших галузей на розширене виробництво призводить до циклічних кризових явищ, що в умовах про-

цесу глобалізації, який тепер охоплює майже всі країни світу, створюючи таким чином передумови до формування єдиного ринку товарів та послуг з низькими бар'єрами до входження нових учасників, проте без можливості перенесення залишків перевиробництва у сферу міжнародної торгівлі, зумовлює необхідність шукати нові джерела збереження та виведення з обігу таких коштів – як альтернатива, розглядається туристична галузь через притаманну лише їй специфіку споживання рекреаційних послуг;

з метою забезпечення конкурентоспроможності держави національні стратегії економічного розвитку мають будуватися на основі загроз та викликів країні, що надходять із зовнішнього середовища та є пов'язаними із геополітичним становищем у відповідному макрорегіоні світу; туристична галузь є відображенням тенденцій зміни традиційних суспільств та опосередковано вказує на джерела можливих загроз економічній безпеці держави задовго до прояву нормативних соціальних індикаторів;

регіональна політика повинна ґрунтуватися в тому числі і на пріоритетах держави у зовнішній економічній політиці з метою недопущення структурних диспропорцій у секторі міжнародної торгівлі; державне регулювання цього процесу має включати відстеження фінансових потоків не лише виробників, а й кінцевих споживачів продукції; особливої актуальності набуває регулювання імпорту послуг, у тому числі туристичних, і механізм надходження податкових виплат від суб'єктів туристичної діяльності до державного та місцевих бюджетів;

інструментарій дослідження регіональної нерівномірності має враховувати сучасні тенденції розвитку світової економіки, зокрема засади сталого розвитку, та особливості трансформаційної економіки України;

у сучасних умовах господарювання необхідно забезпечувати рівноцінний внесок регіонів країни у формування структури видатків та доходів державного бюджету. Модель поділу на депресивні території та території пріоритетного розвитку призводить до ускладнення регулювання ресурсних та інвестиційних потоків, затримує процес моделю-

вання подальшого розвитку таких регіонів та прогнозування їх соціально-економічного стану на довгостроковий період з урахуванням взаємозв'язку між показниками, що відносяться до різних сфер діяльності (як приклад, у роботі [8] пропонується інструментарій для побудови імітаційних моделей регіонального розвитку);

для оперативного оброблення даних туристичної галузі потрібна своєчасна та достовірна інформація щодо її функціонування на різних рівнях національної економіки із можливістю порівняння та агрегації даних, що надходять від різних суб'єктів ринку;

реалізація цільових програм розвитку туристичної галузі на локальному рівні спроможна призвести до підвищення як загального соціально-економічного стану регіону, так і окремих його адміністративних одиниць, що офіційно визнані депресивними. Особливо ефективними здатні стати проекти, пов'язані із відтворенням трудового потенціалу та соціальної інфраструктури малих міст, інших населених пунктів, що втратили статус промислових або аграрних осередків та не мають інших додаткових джерел залучення інвестицій.

Зрозуміло, що фінансування неприбуткових галузей навіть із високим потенціалом росту в умовах спаду національної економіки не відбуватиметься, а, на жаль, саме такою, відповідно до офіційних даних Державної служби статистики України [9], є туристична галузь. Наприклад, протягом останніх років збільшувався сукупний чистий збиток підприємств груп 79.1 "Діяльність туристичних агентств і туристичних операторів" та 55.1 "Діяльність готелів і подібних засобів тимчасового розміщування" (згідно з КВЕД 2010), у 2013 р. він склав відповідно 432,0 та 594,5 млн. грн. (рис. 1).

Рис. 1. Чистий збиток підприємств сфери туризму, обрані групи

У середньому частка збиткових туроператорів і турагентств становила 38% від усієї кількості підприємств, частка готелів і подібних засобів розміщування – 50%.

Аналіз сукупних обсягів операцій суб'єктів господарювання, що приймають участь у створенні та реалізації туристичної продукції, ускладнюється тим, що вони належать до різних секторів економіки, проте названі вище групи є основними і найбільш показовими, і саме вони характеризуються від'ємною ефективністю. Слід зауважити, що збиток не завжди означає недоцільність певного виду діяльності, часто самі підприємства намагаються занизити обсяги доходів з метою зменшення податкового навантаження, як наслідок, дуже мало коштів надходить до місцевих та державного бюджетів. Обґрунтування необхідності впровадження програм розвитку туристичної інфраструктури на різних рівнях управління у таких умовах здійснити складно, адже фактично галузь є нерентабельною. Окремо варто враховувати особливості організації послуг виїзного туризму – туристичні компанії, які спеціалізуються на закордонних подорожах (а на них існує сталий попит резидентів України, на відміну від внутрішнього туризму), взагалі не потребують розвитку інфраструктури (окрім сектору пасажирських повітряних перевезень, але тут попит задовольняють здебільшого іноземні авіакомпанії), і, отримуючи прибутки на національному ринку, водночас не зацікавлені у реалізації проектів підтримки туризму в Україні, адже у будь-якому випадку знайдуться споживачі зарубіжних турів.

Втім, Україна у цілому посідала лідируючі позиції у світі за кількістю відвідувань іноземними громадянами – 24,67 млн. осіб, якщо спиратися на методологію ЮНВТО [10], та мала позитивне сальдо зовнішньої торгівлі туристичними послугами – 3,6 млрд. грн. і знаходилася на 33 місці у світі за кількістю зайнятих на підприємствах туристичної сфери у 2013 р. відповідно до даних Світової ради з подорожей та туризму [11] – незважаючи на існуючі негативні макропоказники. До загальнодоступних звітів міжнародних організацій входить лише обмежений набір кількісних та вартісних параметрів, а останні за-

сновані на категорії доходу, а не прибутку, тому іноземним дослідникам, якщо вони не ознайомлені із процедурою обробки звітної інформації суб'єктів господарювання відповідальними установами, складно оцінити реальний стан туристичної галузі України. До того ж, більшість офіційних документів, доступних для завантаження через мережу Інтернет, друкується лише українською мовою, на відміну від практики, скажімо, країн ЄС.

Таким чином, на рівні національної економіки необхідно проведення комплексного аналізу сукупного внеску підприємств туристичної сфери із обов'язковим урахуванням міжгалузевих зв'язків та міжрегіональних трансфертів з метою виявлення тих напрямів діяльності, які мають негативний вплив, та тих, що можуть виявитися резервами росту для економіки країни у епоху глобальних викликів, і забезпечити виконання цільових програм розвитку галузі.

Список використаної літератури

1. Reisinger Y. International Tourism / Y. Reisinger, F. Dimanche. – London : Routledge, 2010. – 416 p.
2. Зайцева В.М. Міжнародний туризм та глобалізація в сучасному світі / В. М. Зайцева, О. М. Корнієнко // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 2(8). – С. 55 – 65.
3. Ткач В.О. Економічна безпека туристичної сфери України в умовах глобалізації : монографія / В. О. Ткач, О. М. Корнієнко. – Запоріжжя: Нова ідеологія. – 135 с.
4. Cooper C. Contemporary Tourism: an International Approach / C. Cooper, C. M. Hall. – London : Routledge, 2008. – 377 p.
5. Reid D.G. Tourism, Globalization And Development: Responsible Tourism Planning / D. G. Reid. – London : Pluto Press, 2003. – 264 p.
6. Hazbun W. Beaches, Ruins, Resorts: The Politics of Tourism in the Arab World / W. Hazbun. – Minneapolis : U of Minnesota Press, 2008. – 337 p.
7. Чумаков А.Н. Глобализация. Контуры целостного мира / А. Н. Чумаков [2-е изд.]. – М. : Проспект, 2014. – 512 с.
8. Гур'янова Л.С. Моделирование збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів / Л. С. Гур'янова. – Бердянськ : ФОП Ткачук О.В., 2013. – 406 с.
9. Діяльність суб'єктів господарювання 2013: статистичний збірник / за ред. М. С. Кузнецова. – Київ : Державна служба статистики України, 2014. – 475 с.
10. UNWTO Tourism Highlights, 2014 Edition. – World Tourism Organisation. – 16 p. [Electronic resource]. – Access mode : <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition>

11. Travel & Tourism Economic Impact 2014 Ukraine.
– London, World Travel & Tourism Council. – 24 p. [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.wttc.org/-/media/files/reports/economic%20impact%20research/country%20reports/ukraine2014.pdf>

Автор
Дехтяр Надія Анатоліївна, доцент кафедри туризму ХНЕУ ім. С. Кузнеця (sephrenia@yandex.ru).

Тези доповіді надійшли 25 січня 2015 року

Опубліковано в авторській редакції.